

بررسی مفهومی حقوقی تأمین اجتماعی

مؤلف:

عباس شبستری

ارشد حقوق عمومی

زیر نظر است

عضو هیأت علمی دانشگاه

عباس شبستری

زیر نظر دکتر احمد رفیعی

leson@adlmail.com

بررسی مفهومی حقوقی تأمین اجتماعی

طراحی جلد، تنظیم و صفحه آرایی: انتشارات آد

چاپ و صحافی: مرهتاب

چاپ اول: ۱۳۹۵ - ۲۰۱۶

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

سرشناسه: شبستری، عباس، ۱۳۲۵ -
عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور: بررسی مفهوم حقوقی تأمین اجتماعی
مؤلف: عباس شبستری؛ زیر نظر احمد رفیعی.
مشخصات نشر: درج سخن، ۱۳۹۵. مشخصات ظاهری: ۱۷۸ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۵-۰۹-۸۰
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۷۷ - ۱۷۸.
موضوع: تأمین اجتماعی - قوانین و مقررات - ایران
Social security - Law and legislation - Iran
موضوع: تأمین اجتماعی - ایران: Iran: Social security -- Iran
شماره افزوده رفیعی، احمد، ۱۳۲۵ -
رده بندی کنگره: ۱۳۹۵: ۴۷۲.۷۲ KM11
رده بندی دیویی: ۳۴۴/۵۵۰۲
شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۰۳۵۸۷

مرکز بخش خراسان رضوی، مشهف احمداباد روبروی محشمی،

جاودان خرد ۹۱۵۶۴۲۲۲۸

مرکز بخش تهران: خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، گوتنبرگ ۰۲۱۶۶۴۱۳۸۸

مرکز بخش خراسان شمالی، بجنورد، بلوار استقلال، شهید بهرمان، پلاک ۱۴

۰۹۱۵۱۸۲۲۲۸ ۰۹۳۳۱۸۲۲۵۸

فهرست مطالب

۱۲	پیشگفتار.....
۱۳	مقدمه.....
۱۸	فصل اول: بیمه و اصول حاکم بر آن.....
۱۸	بیمه در ایران.....
۲۱	مفاهیم عمده بیمه اجتماعی.....
۲۷	ویژگی ها و اصول حاکم بر کارکرد بیمه ها.....
۲۷	الزام آور و اموری و دین بیمه ای قواعد و ضوابط بیمه ها.....
۲۷	ضمانت اجراء تعبیه و ترمیم و در قرارداد بیمه.....
۲۸	مفهوم و تعریف تأمین اجتماعی.....
۲۸	اصول حاکم بر نظام تأمین اجتماعی ایران.....
۳۲	نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی در ایران.....
۳۳	اصول حاکم.....
۳۳	مشارکت.....
۳۳	سازوکار آمار و احتمالات در بیمه ها و تأمین اجتماعی.....
۳۳	ضوابط فنی بیمه ها.....
۳۵	نظام های هم مفهوم و هم سو با تأمین اجتماعی.....
۳۵	نظام تأمین اجتماعی.....
۳۶	کارکردهای تأمین اجتماعی.....
۳۶	کارکرد اقتصادی.....
۳۶	کارکرد اجتماعی.....
۳۶	کارکرد سیاسی.....
۳۷	ویژگی ها و خصوصیات مشترک نظام های تأمین اجتماعی از جنبه تطبیقی.....
۳۷	بیمه اجتماعی.....

۳۸		حمایت اجتماعی
۳۸		بیمه مسئولیت کارفرما یا بیمه حوادث
۳۹		محدودیت‌ها و مشکلات نظام‌های تأمین اجتماعی
۳۹		محدودیت‌های پوششی
۴۰		محدودیت‌های رویه‌ای و اجرایی
۴۱		محدودیت‌های مالی حمایت اجتماعی
۴۱		امنیت اجتماعی و تأمین اجتماعی
۴۱		امنیت فردی، شخصی و امنیت اجتماعی یا جامعه
۴۲		امنیت اجتماعی و امنیت ملی
۴۷		امنیت اجتماعی، درک آن
۴۸		مراحل حصول به تأمین اجتماعی؛ تصویب قانون تأمین اجتماعی
۵۱		
۵۲		فصل دوم: تاریخ نگاری سیر گذار و تحول بیمه‌های اجتماعی در ادوار گذشته در ایران
۵۲		تحول بیمه‌های اجتماعی در ادوار گذشته در ایران
۵۴		دوره اول مربوط به سال ۱۳۰۹ لغایت ۱۳۳۱
۵۶		دوره دوم مربوط به سال ۱۳۳۱ لغایت ۱۳۵۴
۵۸		دوره سوم مربوط به سال ۱۳۵۴ لغایت ۱۳۸۳
۵۹		دوره چهارم مربوط به سال ۱۳۸۳
۶۰		نظام تأمین اجتماعی
۶۰		نگرش مبتنی بر اصل اشتغال و بیمه
۶۰		نگرش با دیدگاه همگانی و حمایت پایی
۶۱		مسئولیت کارفرمایان
۶۲		مساعادت اجتماعی
۶۲		کمک‌ها و ارائه خدمات اجتماعی

۶۳	 دسترسی محدود و نامتوازن در حوزه تأمین اجتماعی
۶۷	 تفکیک حوزه‌های بیمه‌ای و حمایتی
۶۷	 ضرورت تأمین اجتماعی، اهداف و غایت
۶۸	 تعهدات و حمایت‌های بیمه‌ای سازمان تأمین اجتماعی
۷۰	 انواع ساختارهای بیمه‌ای
۷۰	 بیمه‌های اجتماعی
۷۱	 بیمه‌های بازرگانی
۷۲	 تفاوت بیمه‌های اجتماعی و بیمه‌های بازرگانی
۷۴	 موسسات عمومی غیر دولتی و سازمان تأمین اجتماعی
۷۶	 اشکال دیگری از تأمین اجتماعی
۷۸	 فصل سوم تأمین اجتماعی در دوره‌ی حقه‌ی عمومی
۷۸	 در تکلیف تأمین اجتماعی در دوره عمومی
۸۵	 رفاه اجتماعی - دولت رفاه
۸۶	 عوامل زمینه ساز پیدایش تأمین اجتماعی
۹۰	 مرجع قانونی رسیدگی به خروج از مدار قانون و مقابله‌ها در حوزه تأمین اجتماعی
۹۱	 بیمه‌های اجتماعی در برنامه‌های توسعه ایران
۹۱	 قبل از انقلاب
۹۲	 پس از انقلاب
۹۴	 وضعیت امروز بیمه‌های اجتماعی و چالش‌های پیشرو
۹۶	 مستمری از کار افتادگی
۹۶	 مستمری بازنشستگی
۹۷	 حوادث ناشی از کار و تأمین اجتماعی
۹۸	 ماهیت حوادث ناشی از کار
۹۹	 بیمه بیکاری
۹۹	 غربت دستمزد ایام بیماری

۹۹	کمک باروری
۱۰۰	کمک ازدواج
۱۰۰	کفن و دفن
۱۰۰	پرورز و اوتز
۱۰۱	بیمه صاحبان حرف و مشاغل آزاد
۱۰۲	بیمه اختیاری (قرارداد بیمه اختیاری)
۱۰۲	حمایت مالی درمانی
۱۰۳	حقوق و احکام کارفرما در قانون تأمین اجتماعی
۱۰۷	منابع رسمی تأمین اجتماعی
۱۰۷	دلائل استثنائات و معافیت ها در قانون تأمین اجتماعی
۱۱۲	رویکرد قضایی در رویه دیوان عالی ایران
۱۱۴	دادخواهی از تأمین اجتماعی: حق دادخواهی
۱۱۷	حق دادخواهی شکلی
۱۱۸	حق دادخواهی ماهوی
۱۱۹	صلاحیت سازمان تأمین اجتماعی در رسیدگی به سلب کارفرما و عدم پرداخت حق بیمه
۱۲۴	بررسی تحول در بیش نویس قانون تأمین اجتماعی: ضرورت تسبب در اصلاح قانون
۱۲۶	الزامات دولت های عضو ISSA
۱۲۷	تعهدات پیشینی و اولیه دولت ها
۱۳۴	تأمین اجتماعی از نظر جنسیتی در ایران
۱۳۶	حق بر تأمین اجتماعی بخشی از اقسام حقوق بشر
۱۴۲	حق بر تأمین اجتماعی در قوانین و مقرره های داخلی
۱۴۴	حقوق تأمین اجتماعی و ارتباط دولت و مردم
۱۴۸	مولفه های تأثیر گذار بر خدمات بیمه های اجتماعی
۱۴۸	دولت ها از تأمین اجتماعی متاثر هستند یا تأمین اجتماعی از برنامه دولت ها
۱۵۰	مفهوم خدمات عمومی در اصول قانون اساسی
۱۵۱	ایجاد و حذف خدمات عمومی در قانون اساسی

- ۱۵۲ اصول حاکم بر خدمات عمومی در قانون اساسی
- ۱۵۴ اصل ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و جایگاه تأمین اجتماعی
- ۱۵۵ پیری و دوره سالمندی
- ۱۶۱ وقف، راهکاری برای تقویت تأمین اجتماعی با رویکرد حمایتی و حفظ منابع تجدید پذیر
- ۱۶۶ جمعیت پذیری
- ۱۷۷ نقش دولت و نهادهای غیردولتی

پد گفتار

فلسفه حکومت‌ها بجز حکومت کردن چیست، آیا بجز این است که حکومت‌ها با منظر صیانت از حقوق اولیه و انسانی افراد نوع بشر و حفظ کرامت آنها و تحقق عدالت اجتماعی ایجاد شده‌اند با وجود اصول پیشرفته قانون اساسی در بخش ارائه تأمین اجتماعی توسط دولت‌ها و این همه موسسات و دستگاه‌های مسئول دلیل اینکه هنوز هم بخش از جمعیت کشور تحت پوشش خدمات بیمه‌ها و حمایت‌های تأمین اجتماعی ندی باشند، چیست؟

آیا دولت‌ها در انجام وظایف خود قصور و زنده‌اند و یا قانون جامعیت لازم را برای در بر گرفتن تمامی جمعیت کشور در بر چتر حمایت‌ها و مقررات قانونی نداشته است.

در کتاب حاضر قصد بر این است که تحقق کامل و یا نسبی تأمین اجتماعی در کشور مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد و دلایل و چگونگی رسیدن به هر یک از نتایج منفی و یا مثبت بدست آمده بر اساس روش تحلیلی و تحلیلی مشخص گردد و موارد به حیطة عمل در نیامده تبیین و علل آن بیان و پیشنهاد‌های لازم ارائه گردد.

عباس شبستری

تابستان ۱۳۹۵

مقدمه

مطالعه قانون اساسی و تکالیف دستگاه‌های اجرای و موسسات مأمور به خدمات عمومی دلالت بر حقیقتی پنهان در حق بر تأمین اجتماعی است. سوال اولیه این است که آیا تأمین اجتماعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مفهوم توزیعی است، یا معاوضی؟ در صورت مثبت بودن پاسخ آیا مفردم توزیعی و حمایتی تأمین اجتماعی در عمل محقق شده است؟

گستره اصول ۲۱ و ۲۹ و حقوق پیش‌یادین سوال متبادر به ذهن هر فردی را در زندگی اجتماعی متوجه این خواهد نمود که فلسفه حکومت‌ها بجز حکومت کردن چیست؟ آیا بجز این است که حکومت‌ها به منظور صیانت از حقوق اولیه و انسانی افراد نوع بشر و حفظ کرامت آنها ایجاد شده‌اند با وجود اصول پیشرفته قانون اساسی در بخش ارائه خدمات اجتماعی توسط دولت‌ها، این همه موسسات و دستگاه‌های مسئول، دلیل اینکه هنوز هم بخشی از جمعیت کشور تحت پوشش خدمات بیمه‌ها و حمایت‌های اجتماعی را ندارند، چیست؟ آیا دولت‌ها در انجام وظائف خود قصور ورزیده‌اند و یا قانون جامعیت لازم را برای در بر گرفتن تمامی جمعیت کشور در زیر چتر حمایت‌ها و مقررات قانونی تأمین اجتماعی نداشته است؟

این کتاب درصدد بازگو نمودن و بیان ظرفیت‌های موجود در کنار تکالیف بر جای مانده دولت‌هاست که یا در اجرای اصول قانون اساسی در این خصوص تعلل نموده و فاقد برنامه جامعی بوده اند و ساز و کار لازم را فراهم ننموده‌اند و یا قانونگذاران در ارائه و درخواست انجام این تکالیف از مجریان منویات خود را بیان و مصوب ننموده‌اند. لذا سعی در چگونگی ارائه موضوع به منظور ایجاد حساسیت لازم در اقدامات و برنامه‌های خدمات اجتماعی اعم از بیمه‌ای و حمایتی نسبت به تک تک مردم در حوزه جغرافیایی و دلائل و مستندات بلا اقداه مانند بخشی از اصول قانون اساسی در قالب بررسی مفهومی تأمین اجتماعی و اصول ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی می‌باشیم.

بررسی که بلا در خصوص مفاهیم و واژه‌های تأمین اجتماعی با نام بررسی مفهومی صورت گرفته است مربوط به دفتر مطالعات نظام سازی اسلامی پژوهشکده شورای مدیریت نگین می‌باشد که در سال ۹۲ و در قالب آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی به کار رفته. در حوزه تأمین اجتماعی که از حوزه حقوق عمومی سرچشمه و الهام گرفت پرداخته و نوشته شده است و مبانی اسلامی و حقوقی تأمین اجتماعی را تبیین نموده و تحقیق در گرایش‌های علمی در باره را مربوط به بررسی مفاهیم پایه‌ای آن علم شده و تاسیس حکومتی بر مدار مختصات اوامر الهی را نیازمند به نهادهای مناسب با این نظام دانسته و حرکت در مسیر شریعت را مستلزم آشنایی با مفاهیم علمی و مناسبت از دریچه اندیشه اسلامی تلقی نموده است گرچه به مفاهیم مورد اشاره که پرداخته شده، لیکن عدالت اجتماعی را لازم و ملزوم با نوع دوستی و مسئولیت‌پذیری، رفع فقر و محرومیت دانسته است. اما با بررسی مفهومی تأمین اجتماعی و اصل ۲۹ قانون اساسی و موارد بجای مانده تفاوت بسیاری در مباحث مطروحه دارد.

با عنایت به اینکه تحقق مطلوب برای مطالعه نظام بیمه‌ها به ویژه نظام تأمین اجتماعی که منتهی به فقر زدایی و ایجاد تعادل اجتماعی و در نهایت موجب کاهش فقر عمومی و فاصله طبقاتی و نیل به عدالت اجتماعی، مستلزم

فهم و درک صحیح دولت‌ها و قوه مقننه و نظام سیاسی، اداری کشور از تحلیل وضعیت گذشته و حاضر و علم به دلائل نحوه فراگیری نظام تأمین اجتماعی است که می‌تواند موجبات ایجاد فاصله یا کاهش فاصله طبقاتی گردد برای انجام تمهیدات در جهت تدوین برنامه‌ای جامع و علمی و سوق دادن قوای سه گانه کشور به ویژه قوه مقننه برای تصویب قوانین بیمه‌ای و حمایتی با یکپارچه نمودن و تنقیح مقررات در راستای آینده نگری و اداره بهتر امور کشور و فقر زدایی از چهره جامعه و کاهش فاصله فقیر و غنی و ایجاد تعادل با رویکرد عدالت اجتماعی و اقتصادی با هدف دولت رفاه و زمامدار عادل، بدو می‌بایست پایه‌ها و روابط علی و معلولی در موضوع را در حوزه حقوق عمومی بنحو مطلوب تشخیص و ارزیابی و تریف نماید و مفاهیم بیمه را بصورت واقعی شناخته، سپس بر مدار اصلاح امور و رونق دادن به شوک اقتصادی و اجتماعی رفتار کند، دروضع حاضر اقدامات و عملیات تصدیقات دولت‌ها خیلی موافق این توصیف نبوده و برای رفع مشکلات موردی قوانین یک، شبه و خلق الساعه‌ای پیشنهاد و تدوین و تصویب می‌گردد که خود این تصدیقات موجب بروز عوارضی در عدم تعادل جامعه می‌گردد.

لذا برنامه ریزی بر مبنای اساسی راجع و موقعیت جامعه و لحاظ استثنائات در کنار آن می‌تواند کمک شایان توجهی به ما بنماید تا اینگونه نباشد که برای استثنائات برنامه داشته باشیم ولی برای اصل امور در طولانی مدت برنامه نداشته باشیم. قوه مقننه (به مثابه پزشکان حاذق) در هنگام وقوع مشکلات لازم است با دیدگاه‌های واقع گرایانه مبادرت به وضع قوانین برای بهبود وضع بیمه‌های اجتماعی و پوشش فراگیر بیاندیشند و فرامین قانونی تصویب و صادر نماید.

مفاهیم، رویدادها و پیشامدهای هستی هنگامی که زیان آور و گرفتار کننده باشند، نام خطر به خود می‌گیرند. ولی واقعیت این است که ساختار طبیعت و اجتماع انسانی از مجموعه پدیده‌ها و پیشامدهای تشکیل شده است

که برخی از آنها مساعد و سود بخش و بعضی دیگر نامساعد و زیان آور هستند. این دسته از پیشامدها را به طور اصطلاحی خطرآفرین یا خطرناک می‌گوئیم. در واقع موجودات هستی پیوسته در معرض آفت و یورش خطرهای هستند که سلامت، آسایش و جان و مال و دارائی آنان را تهدید می‌کنند و آنان را در موقعیتی ناکامیاب و ناخرسند قرار می‌دهند. انسان سلامت‌خواه و هستی‌گرا و آسایش‌طلب، برای رویارویی با این تهدیدها پیوسته در اندیشه و تلاش و تکاپو است. او یا می‌کوشد که از وقوع این خطرها پیشگیری کند و یا آنکه برای رویارویی با پیامد زیانبارپیشامدهای زندگی به پس‌انداز، امداد و کمک‌رسانی و همیاری سازمان یافته باصطلاح بیمه و تأمین دست متوسل می‌شود.

از میان اشکال گوناگون مبارزه و رویارویی با پیامد زیانبار پیشامدها و خطرهای، نهاد بیمه یکی از شیوه‌های کارساز در ایجاد تعادل و آرامش اقتصادی و مالی زندگی بشر داشته است. این برای اینکه این نهاد کارساز و سودمند به شکل کنونی درآید راه دور و درازی را پیموده است. هسته‌های نخستین و عوامل و عناصر سازنده این نهاد، در سرشت و فریض انسان و جامعه انسانی نهفته است که به حکم قانون تغییر و تحول و تکامل یافته و به تدریج و طول ادوار گذشته تاکنون به رشد و گسترش رسیده است.